

Тетяна Бевз

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ У ФОКУСИ РОСІЙСЬКОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ КОЛИШНІХ РАДЯНСЬКИХ РЕСПУБЛІК СЕРЕДНЬОЇ АЗІЇ

У статті проаналізовано виклики й перспективи євроінтеграційних процесів в Україні у контексті й з врахуванням російської агресії у російськомовних Інтернет-ресурсах колишніх радянських республік Середньої Азії.

Ключові слова: *європейський вибір України, виклики, перспективи, колишні радянські республіки Середньої Азії.*

Tetiana Bevz. European choice of Ukraine in the focus of Russian-language Internet resources of the former Soviet republics of Central Asia.

The article analyzes the challenges and prospects of European integration processes in Ukraine in the context and taking into account Russian aggression in Russian-language Internet resources of the former Soviet republics of Central Asia.

Key words: *European choice of Ukraine, challenges, perspectives, former Soviet republics of Central Asia.*

Сьогодні медіа виступають активним творцем політичної реальності. Дедалі частіше акцентується увага на політизації мас-медіа і медіатизації політики чи на тому, що політика набуває медіатичного виміру (М. Кастельс). Ідеться також і про концептуальну війну чи «війну за смисли». Змінилися методи

впливу, інформаційні технології і способи протистояння їм. У лексиконі політиків активно використовується категорія «інформаційна війна», засобами якої є ЗМІ та неформальні комунікації. Все частіше проявляється інтерес політиків і до «Soft Power» і застосовується «м'яка сила»* як інструментарій пропаганди для досягнення зовнішньополітичних цілей, без застосування зброї, а за рахунок інформаційних і інших важелів впливу. Для досягнення політичних цілей використовується маніпуляція загальними смислами. Слушно відзначалося, що «велика гра» відбувається у всій Євразії, з великою кількістю гравців і на різноманітних майданчиках, де застосовуються різні технології: від «м'якої» і «розумної» сили до «гібридних воєн» [1]. «Проблема для України полягає в тому, що вона, ... стала полем зіткнення інтересів та відкритого протистояння зовнішніх сил» [2].

Упродовж останніх років значної актуальності набуває дослідження конкретних ситуацій (case-studies), які ґрунтуються на теоріях політичної комунікації, інформації та систем. У цьому контексті слухним є розгляд українських подій осені 2013 – зими 2014 рр., що розпочалися Євромайданом, який переріс у Революцію Гідності і які набули значного резонансу у всьому світі. Окремі експерти намагалися провести історичні аналогії з минулим, стверджуючи, що «Україна перебуває, приблизно, в тому самому стані політичної роздробленості і невизначеності, в якому вона перебувала після Лютневої революції 1917 р і до затвердження після неї радянської влади» [2]. Оцінюючи події в Україні зазначалося, що гостра політична криза в Україні спровокувала різновекторні устремління в ній. Класична передреволюційна ситуація в Україні, коли «низи не хочуть», а «верхи не можуть», не тільки підірвала внутрішньополітичну ситуацію, а й кардинально змінила її геополітичну орієнтацію [3].

Мета нашого дослідження – показати позиції офіційної влади, експертів та політологів на події в Україні кінця 2013 –

*Див. наприклад: Панов В. «Мякая сила» крушит Украину. 31.01.2014 / В. Панов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stoletie.ru/politika/magkaja_sila_krushit_ukrainu_325.htm

початку 2014 рр. у висвітленні російськомовних Інтернет-ресурсів колишніх радянських республік Середньої Азії. Для цього необхідно реалізувати такі завдання:

- Показати офіційну позицію державної влади колишніх радянських республік Середньої Азії;
- Проаналізувати позиції експертів, політологів щодо подій в Україні.

Джерелами дослідження цієї теми стала низка Інтернет-ресурсів як офіційних, так і незалежних. Проаналізовані та використані матеріали таких ресурсів, як «Казахстанська правда» (загальнонаціональна газета Казахстану, головне джерело офіційної та ділової інформації в республіці), «Слово Киргызстана» (загальнонаціональна газета Киргизстану), «Новое поколение» (одне з кращих аналітичних видань Казахстану, що використовують тільки достовірну і часто ексклюзивну інформацію); «Tajinfo» (Інтернет-портал таджицької опозиції) та низка інших. Аналітичні публікації представлені на радіо «Свобода» («Азаттик»), інтернет-журнали «Власть» (Vlast.kz), «Forbes-Казахстан».

Доступ до окремих матеріалів платний, зокрема, Інформаційне агентство «АКИпресс» (Киргизстан), неможливо увійти на ресурси Інформаційного агентства «Кабар», Інформаційного агентства «24 kg», «Kazakhstan Today». Аналізуючи матеріали, ми враховували те, що Інтернет-ресурси колишніх радянських республік Середньої Азії містять значну частину російського пропагандистського інформаційного продукту. Для прикладу візьмемо видання «Чалкан-КГ» з матеріалами, які містять досить промовисті назви: «Проект «Украина» на грани закрытия», «Осталось переименовать Украину: «русско-украинская война» и Майдан в школьных учебниках», «Русская Весна» публикует посную сводку о военной ситуации в ДНР за 6–2 мая. Инфографика». Громадсько-політична газета Киргизстана «Белый парус», яка позиціонує себе як незалежна також насичена пропагандистськими матеріалами, про що свідчать назви матеріалів: «Проект Украина завершён...» (20.11.2014); «Повторит ли Порошенко судьбу Каддафи или успеет сбежать в Ростов?» (18.02.2015); «Параноя по-американски. Украина – оккупиро-

ванное государство» (20.03.2015). Це лише досить незначна частина пропагандистського матеріалу.

У процесі роботи до дослідження долучалися і матеріали аналітичного простору колишніх радянських республіки Середньої Азії, який, незважаючи на свою начебто різноманітність, залишається ідейно впорядкованим і структурно організованим і повністю підконтрольним органам державної влади. Приватні аналітичні структури конкуренції не становлять. Тема «України» не була пріоритетною як у дослідження, так і періодичних виданнях, які видаються «мозковими» центрами. Інтерес для дослідження становлять публікації політолога, директора Групи оцінки ризиків Досима Сатпасва (Казахстан), політолога П. Муллоджанова (Таджикистан) та інші.

Аналітичні центри частково навіть намагалися провести заходи, які б розглядали події в Україні. Так, Центр досліджень Центральної Азії ORASAM, який діє при Киргизько-турецькому університеті «Манас», організував студентські дебати «Міжнародне право та Крим».

Щоб зрозуміти тенденції і особливості інформаційного простору колишніх радянських республік Середньої Азії слід враховувати низку факторів, і, *по-перше, рівень свободи преси*. Згідно з доповіддю міжнародної правозахисної організації Freedom House «Свобода преси – 2017»^{*} відносно вільні ЗМІ серед країн Центральної Азії: в Киргизстані (67 балів) і Казахстані (85 балів), Таджикистан з 87 балами зарахований до низки країн з «невільними» засобами масової інформації, а Узбекистан з 95 балами і Туркменістан з 98 балами розташувалися в чорній «десятці» країн, ситуація зі свободою преси в яких є критичною [4]. За даними щорічного рейтингу свободи преси організації «Репортери без

^{*} Доповідь опубліковано напередодні Всесвітнього дня свободи преси, який відзначається 3 травня. Freedom House оцінює рівень свободи за 100-бальною шкалою, де 0 – найбільш вільна преса, а 100 – абсолютно невільна (Див. детальніше: Freedom House отнес Таджикистан к странам с несвободными СМИ. 01.05.2017).

кордонів»** Киргизстан посів 89-те місце в рейтингу, Таджикистан –149-те місце з 180, там ситуацію зі свободою слова «Репортери без кордонів» вважають «складною». Найбільш серйозні проблеми у цій сфері у Туркменістану – 178-ме місця [5].

Складною є ситуація і зі свободою Інтернету. Про це йшлося у доповіді Freedom House. Дослідження проводилося в 65 країнах. Казахстані та Узбекистані немає свободи Інтернету, в Киргизстані Інтернет частково вільний. Таджикистан і Туркменістан у доповіді не згадані [6]. Кореспондентів туркменських ЗМІ взагалі немає в зарубіжних країнах, навіть у тих, з якими країна має спільні кордони. Інтернет не розв'язує проблему загальної інформованості населення, багато зарубіжних сайтів у Туркменістані заблоковані. Лише невеликій кількості туркменістанців вдається отримати інформацію із західних ЗМІ і мати альтернативну оцінку подій, які відбуваються в Україні [7].

Другим вагомим фактором є джерела отримання інформації: 1) офіційні; 2) незалежні; 3) російські і проросійські; 4) місцеві.

Третім фактором є те, що у колишніх радянських республіках Середньої Азії мас-медіа перебувають під тотальним впливом інститутів влади, існує цензура преси, значний контроль держави. Так, Казахстан фінансує 95 % ЗМІ, витрачаючи при цьому 28 млрд тенге.

Четвертим фактором є наявність в усіх колишніх радянських республік Середньої Азії російськомовних ЗМІ. І у цьому контексті важливо акцентувати увагу на позиції росіян і російської еліти щодо цих країн. Зазначимо, що більшістю росіян центральноазіатські республіки сприймаються як єдина ціла держава, де «живе в основному безграмотний, заради копійки готовий до будь-якої роботи чорний люд». Мало чим відрізняється й сприйняття їх

** Рейтингом свободи преси є список зі 180 країн, ранжированих відповідно до «рівня свободи місцевих журналістів». Він складається на основі аналізу відповідей журналістів, юристів та соціологів з різних країн на питання спеціальної анкети, розробленої організацією. Питання анкети торкаються широкого кола тем, пов'язаних з роботою журналістів – законодавство, самоцензура, незалежність медіа, плюралізм думок, готовність різних інститутів і відомств працювати з журналістами і так далі.

російською елітою, яка також часто не розділяє Середню Азію на п'ять суверенних держав як окремих суб'єктів політики. Для прикладу: 24 травня 2016 р. на головному федеральному каналі «Росія HD» переданий в ефір репортаж про ташкентську зустрічі глав МЗС країн-учасниць Шанхайської організації співробітництва (ШОС)* з титром «Таджикистан» [8]. І таких прикладів чимало. Вони явно не слугують вибудовуванню партнерських взаємин.

Крім зазначених факторів, під час дослідження середньо-азіатських Інтернет-ресурсів враховувалися такі чинники: домінування офіційних оціночних суджень, сортування, дозування, спотворення та замовчування інформації, відсутність альтернативних поглядів на проблему.

Конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність держав піддаються новим деструктивним впливам. Події в Україні кінця 2013 – початку 2014 рр. не тільки визначали інформаційну картину в усьому світі, але й сформували порядок денний для політичних еліт усього пострадянського простору. Казахський політолог Айдос Сарим, оцінюючи події в Україні, назвав їх досить «великими, важливими, значними», оскільки вони починають впливати на країни, суспільства всього пострадянського простору, змушують робити моральний і політичний вибір. Він прогнозував, що «саме в Україні вирішується доля не тільки її самої, але і всього пострадянського світу, можливо, доля і майбутнє Росії як єдиної країни» [9].

З іншого боку, актуальність української теми для середньо-азіатського регіону, на думку експертів, полягає ще й у тому, що сценарії повалення влади неконституційним шляхом з кожним роком удосконалюються і не можна виключати перспективи їх застосування у цих країнах, враховуючи, що в країнах регіону інтенсивно зростає кількість *викликів* у політичній, економічній, соціальній і релігійній сферах [10].

* До ШОС входять 8 країн-членів – Республіка Індія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Китайська Народна Республіка, Ісламська Республіка Пакистан, Російська Федерація, Республіка Таджикистан і Республіка Узбекистан.

Кожна з середньоазіатських країн має свої важелі впливу на свідомість громадян, інструменти для утримування влади. Наприклад, за спробу об'єктивно висвітлювати події в Україні керівництво Казахстану закрило один з провідних опозиційно налаштованих журналів. Оцінюючи цю ситуацію, Айдос Сарим аргументував: «Ми ж усе-таки авторитарна країна, де немає вільного телебачення, де немає вільних засобів масової інформації [9]. Експерт також зазначив, що Україна, як лакмусовий папір, виявила всі тріщини і розломи, які існували в казахському суспільстві: поколінний, міжетнічний, інші [9].

Узбекистан відомий своєю постійною «особливою думкою», що означає «ні» або «дайте ще подумати» [11]. Керівництво країни вважало за краще тримати дистанцію від Москви до появи особливої необхідності в озвученні своєї позиції. Зазначимо, Узбекистан не визнав незалежність Косово, Абхазії, Південної Осетії.

Незважаючи на розгортання конфлікту/кризи в Україні (саме так характеризували події в Україні) представники влади середньоазіатських республік тривалий час зберігали мовчання. Усі офіційні заяви МЗС Казахстану мали загальний характер. Простежувалася стриманість та виваженість, а також лояльність у відношенні до Росії. Таку позицію казахський політолог Расул Жумали назвав «обережною і максимально віддаленою» [11]. Власне, ані засудження, ані підтримки. Однак проведений у Криму референдум у Казахстані, згідно з офіційною заявою МЗС, сприйняли «як вільне волевиявлення населення». Коментуючи цю ситуацію, Расул Жумали зазначав, що «у політичних еліт регіону не вистачає рішучості відкрито сказати, що відбувається справжнє порушення основоположних міжнародних норм і правил з боку Росії» [11]. Разом з тим, виправдовуючи дії чинної влади він констатував, що «сказати про це відкрито не наважуються, але і підтримувати це віроломство ніхто не може з огляду на всю лояльність цих країн і увесь вплив Росії на ці республіки» [11]. Президент Казахстану Нурсултан Назарбаєв зазначав, що «мало хто очікував, що конфлікт в Україні переступить межу, коли людське життя втрачає ціну. [12]. Конфлікт в Україні він називав «великою трагедією українського народу». Очільник Казахстану брав активну участь у роботі з пошуку шляхів врегулювання кри-

зи, неодноразово наголошував, що ситуація в Україні залишається однією з основних тем переговорів з зарубіжними лідерами [12].

Події осені 2013 р. – зими 2014 р. стали викликом не лише для України, а й для середньоазіатських країн. Ішлося насамперед про можливість застосування кримського сценарію у Казахстані. Регіонами, де можливе здійснення анексії, експерти називали: Кустанайську, Північно-Казахстанську і частково Східно-Казахстанську області, які безпосередньо межують з Росією і налічують значну частку російськомовного населення [9]. Прогнозувалося також, що в умовах Казахстану будь-яка спроба Росії анексувати територію північних областей призведе не до «гібридної війни» на певній території, а, швидше за все, до етнічних чисток і масової різни на всій території країни.

Велику стурбованість викликали події у Криму і в Узбекистані, адже до його території входить Каракалпакстан, який має статус автономії [13]. Міністерство закордонних справ Узбекистану, єдине з країн Середньої Азії, розкритикувало діяльність Росії в Криму і у своїй заяві наголосило, що «розміщення в Криму російських військовослужбовців завдає реальної загрози суверенітету України і регіональній єдності» [13]. У заяві не йшлося про вільне волевиявлення народу і про референдум, який пройшов у Криму (на відміну від заяви МЗС Казахстану), а лише про територіальну недоторканність і політичну незалежність будь-якої держави [14]. Наголошувалося, що, виходячи з основоположних принципів Статуту ООН і норм міжнародного права, Республіка Узбекистан твердо і незмінно дотримується позиції з «вирішення міжнародних суперечок мирними засобами», закликаючи «утримуватися в міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави» [15].

Міністерство закордонних справ Киргизстану виступило з заявою щодо питання Криму і ситуації в Україні, у якій визнало результати референдуму в Криму від 16 березня 2014 р., назвавши їх «волевиявленням абсолютної більшості населення автономної Республіки» [16]. При цьому у заяві наголошувалося, що це «об'єктивна реальність, які б полярні оцінки не давалися цьому референдуму» [17]. Важливо зазначити, що за кілька днів до цієї заяви Міністерство

закордонних справ Киргизстану визнано В. Януковича нелегітимним Президентом України і недоречною і неадекватною заяву В. Януковича від 11 березня 2014 р., а також засудило будь-які дії, спрямовані на дестабілізацію обстановки в Україні [17].

З початку подій в Україні таджицька влада вважала за краще не висловлюватися конкретно. Ця тема фактично замовчувалася у державних ЗМІ та під час офіційних зустрічей російських і таджицьких політиків, ймовірно тому, що у чиновників і проурядових журналістів домінували проросійські настрої. Незалежний експерт з Таджикистану Парвіз Муллоджонов таку стриманість пояснював складним становищем, в якому перебуває Таджикистан, оскільки в економічному плані він залежить як від Росії, так і від Заходу. Тому «владі країни дуже важливо не зіпсувати відносини ані з тією, ані з іншою стороною, тому вона відкрито не підтримує жодну зі сторін» [11]. Жодних коментарів або заяв про події в Україні від президента або МЗС Туркменістану не було [18].

Експерти висловлювали сподівання, що у російських політиків, які відповідальні за прийняття важливих політичних рішень, ще залишилися залишки розсудливості, а події в Україні їх навчили хоча б чого-небудь [9]. Однак стверджували, що було б «великою помилкою покладатися лише на розсудливість російської сторони» [9].

Висвітлюючи антиурядові акції протесту на підтримку інтеграції з Європейським Союзом, що відбувалися на Майдані в Києві з листопада 2013 р., офіційні засоби масової інформації Казахстану обмежувалися короткими новинами і загальною характеристикою подій. Разом з тим, варто наголосити, що, на відміну від висвітлення «помаранчевої революції» 2004 р., у казахстанських ЗМІ рідше траплялися матеріали «викривального» характеру, які висвітлювали події в негативному світлі. Більше того, газети «Егемен Қазақстан» і «Казахстанська правда» разом з інформацією, поширеною офіційною владою України, кілька разів давали посилання на Радіо Азаттик* і джерела в соціальних мережах, які передавали інформацію безпосередньо з місця подій на Майдані [19].

*Казахська редакція Радіо «Свободная Европа».

У соціальних мережах і незалежних ЗМІ країн Середньої Азії активно обговорювалися питання про «Євромайдан», зміщення з поста Президента В. Януковича і його втеча, анексію Криму, збройний конфлікт на Сході країни. Мільйони людей цікавилися долею України. Підтвердженням цьому може слугувати трафік українських сайтів.

На Фейсбуці одночасно з українськими подіями відбувся казахстанський «майдан», який за градусом напруги не поступався київському, а за поглядами та інтересами Ботагоз Сейдахметова умовно поділила його на три табори: перший з яких підтримував братів-українців; другий табір акцентував увагу на проблемах в Європейському Союзі [20]. А третій експерт назвала іноземним, особливим табором, який складався зі свідків «тюльпанової революції» у Киргизії. Їхні коментарі відзначалися «їдкістю і часом мали відверто знущальний характер», порівнюючи події в Україні з «тюльпановою революцією», показуючи, що людські та інші жертви не привели до високого рівня економіки та демократичних змін у внутрішній і зовнішній політиці країни [20].

Інформаційне агентство «Жахон» при МЗС Узбекистану виступило із заявою з приводу подій в Україні, у якій не згадувалася Російська Федерація [21]. Натомість, більшість місцевих ЗМІ про події в Україні не згадували, тим більше, що етнічні узбеки вважають за краще отримувати новини рідною мовою, тому частина населення не знала про те, що в Україні точиться війна. Новинні ресурси в Інтернеті, які містили альтернативну інформацію, жителі Узбекистану відвідували не особливо активно, довіряючи російській телепропаганді, яка упродовж тривалого часу творила з України образ ворога [22].

Під час обговорення ситуації в Україні киргизькі користувачі соціальних мереж розділилися на два табори: частина підтримувала Президента В. Януковича, друга сторона виступала на боці демонстрантів. Власне, на віртуальному майданчику Киргизстану зіткнулося дві думки – проросійська і прозахідна [23].

Жодної згадка у випусках новин на телебаченні, жодного рядка або фотографії, присвяченим подіям в Україні, в туркменських газетах не було [18]. Тему Майдану обговорювало населення,

коментуючи та ділячись один з одним новинами, переживали, спостерігаючи кадри трагедії, яку транслювали зарубіжні канали [18].

Киргизський політолог Єркін Абдиразаков наголошував, що не всі в Киргизії дотримуються офіційної позиції, а багато людей «підтримують дії Києва і засуджують Москву» [11], а киргизька молодь більше орієнтується на Захід, ніж на Москву [11].

Марс Сарієв, політолог з Киргизстану, події в Україні назвав протиборство між Росією і США. Прогнозуючи майбутнє України у лютому 2014 р., категорично заявляв, що «Україна приречена на розкол», мотивуючи це тим, що Схід тяжіє до Російської Федерації, Захід відокремиться, і Крим уже заявив про відділення у разі зміни легітимної влади [24]. Понад те, стверджував, що Україна на межі громадянської війни [24]. Про громадянську війну писав і таджицький політолог Рашид Г. Абдулло, визначивши, що її початок було покладено силовим протистоянням з людськими жертвами на Майдані, а потім і озброєним захопленням влади опозицією 21–22 лютого 2014 р. Більше того, він пророкував, що громадянська війна стала реальністю не тільки для південно-східних регіонів України, але, тією чи іншою формою, і для всієї країни [2].

Аналізуючи російськомовні ЗМІ колишніх радянських республік Середньої Азії, ми намагалися простежити й реакцію політичних партій на Євромайдан і Революцію Гідності в Україні. Відзначимо, що такої інформації не багато. У Казахстані станом на 25 лютого 2014 р. партії не зробили жодних офіційних заяв щодо подій в Україні. Зокрема, керівник прес-служба Загальнонаціональної соціал-демократичної партії Максим Андрюшин зазначав, що їхня партія поки що утримується від «поспішних висновків». Натомість Громадський рух «Демократичний Казахстан» і Мусульманський комітет з прав людини в Центральній Азії поширили заяву, в якій зазначалося, що «хвороба під назвою «синдром Януковича» набула широкого поширення і вони не знають, як від неї позбутися» [25].

Іншою була реакція політичних партій Таджикистану. Виваженою і чіткою була позиція голови Партії ісламського відродження Таджикистану (ПІВТ) Мухіддіна Кабірі, який події в Україні пояснював тим, що «жителі України просто не витримали

всіх корупційних схем у системі» [26]. Також він наголошував, що угода, яку підписав Янукович перед відходом, мала бути підписана в перший же день, коли народ вийшов на майдан. М. Кабірі висловив припущення, що Росія програла вже Україну і повинна зробити висновки з цього. «Вона повинна дружити не тільки з урядами країн пострадянського простору, з якими вона і так має дружні відносини, але і мати хороші стосунки з народами цих країн» [26]. На думку очільника ППВТ, Янукович обов'язково відповідь перед українським судом, або міжнародним, за ті 70 смертей, що сталися [26].

Очільник Соціал-демократичної партії Таджикистану Рахматілло Зойіров зазначав, що після підписання домовленостей між Президентом України В. Януковичем і лідерами опозиції за посередництва глав МЗС Німеччини, Польщі та Франції 21 лютого 2014 р. в Україні розпочався другий і «найважчий етап» – «організації державного управління та парламентаризму» [27].

Прогнози очільників політичних партій щодо майбутнього України були певною мірою розглянуті і у експертному середовищі. Зокрема, уже 25 лютого 2014 р. в Алмати відбувся круглий стіл на тему «Ситуація на Україні. Погляд з Казахстану». Його учасники намагалися знайти відповідь на питання про те, що буде в найближчому майбутньому з Україною? Що привело Україну до Майдану? Як ці події можуть вплинути на політичне життя в пострадянському Казахстані? [25]. У роботі круглого столу брав участь російський політолог Олександр Князєв, позиція якого була близькою до позиції офіційного Кремля. Він висловив припущення, що Україна може припинити своє цілісне існування і розколотися як мінімум на дві частини: західну (переважно аграрну) і східну (переважно промислову). Окремо, за його словами, існує проблема Криму, який «може захотіти самостійності». Серед основних передумов для розпаду України російський політолог називав слабку державну владу, зовнішні геополітичні різноспрямовані інтереси, внутрішні відмінності, що доходили до протиріч не тільки економічних, але і культурно-історичних (етнічних, мовних, релігійних і інших) [25].

Цю думку не поділяв головний редактор газети «Комсомольская правда. Казахстан» Асілбек Бісенбаєв, який стверджував, що Україна не розпадеться і що ідея про її розпад спеціально підкидається російськими політологами. Він висловив упевненість у тому, що в Україні утворюється сильна влада. Щодо впливу зовнішніх сил на Україну, власне, «м'якої сили» А. Бісенбаєв розрізняв корисний і деструктивний. Корисним він назвав вплив Заходу, спрямований на інтеграцію України в Європу. Вплив Росії на Україну, спрямований на збереження корумпованого режиму, нехтування правами людини А. Бісенбаєв називав деструктивним, закликавши не ідеалізувати архаїчний промисловий Схід України [25].

Ситуація в Україні і навколо України була й темою сесії другого дня XII Євразійського медіа-форуму. Голова організаційного комітету ЕАМФ Даріга Назарбаєва наголосила: «Ми переживаємо за Україну – нашого доброго друга та надійного торгового партнера, з якими нас дуже багато що пов'язує. Для нас ці події – просто особисті» [28].

Позитивно сприймається експертами прагнення України до європейської інтеграції і європейських цінностей, бажання бути інтегрованими в цивілізоване суспільство. Аргументами на користь цієї позиції були «історичні події в Україні», які показали, що розвиток і захист демократичних цінностей, свобода слова і право на незалежність стають все більш важливими для громадян. Особливо для молоді, яка бажає жити і розвиватися, заробляти, а не отримувати мізерну зарплату, існувати не за нав'язаними совковими правилами, а за євростандартами [29]. А. Бісенбаєв убачав вигоду, яку отримає Казахстан від інтеграції України в Європу. Адже, якщо Україна інтегрується з Європою, то казахські бізнесмени будуть охочіше інвестувати в економіку України, ніж в економіку Казахстану, оскільки там, де буде менше корупції і працюватимуть європейські закони, вони відчуватимуть, що їхній капітал в Україні перебуватиме у більшій безпеці, ніж у себе на Батьківщині [25].

Пояснюючи європейський вибір українців, експерти відзначали, що головне, що робить Європу бажаною для ліберальної частини українців, – це те, що «зближення або асоціація наведе європей-

ський порядок у країні. Як в законах, так і в їх виконанні» [30]. Йшлося й про зміну політичного стилю на європейський, який передбачав більшу прозорість ведення справ у політиці, велику залученість громадянського суспільства [30]. Під іншим кутом зору стверджували, що ще один майданне вирішить проблем з «бандитами і злодіями» при владі, не виправить економічну ситуацію, не зробить політику більш прозорою [30].

Киргизькі експерти також підтримували євроінтеграцію України, вказуючи, на наявність широкого консенсусу суспільства і бізнесу щодо неї [29]. Політолог Едил Осмонбетов зазначав, що «Україна стала вже іншою. Це факт!», і наголошував, що «цивілізаційна невизначеність країни завершилася на користь європейського вибору», аргументуючи це на підставі численних опитувань в усіх регіонах України, стверджуючи, що цей вибір є пріоритетом у більшості соціуму [29]. При цьому експерт слушно зазначав, що «країна європейської ментальності хоче позбутися опіки обридливих партнерів з імперськими амбіціями», тобто Росії [29]. Однак він наголошував, що багато залежить і від внутрішньої політики, адже «країна хоче бачити нових політиків з прогресивним мисленням, прозорі правила гри, а не чергову зміну чиновників, які контролюють корупційні схеми» [29]. На питанні ефективного державного управління і парламентаризму акцентував увагу і Рахматілло Зойіров, який переконував, що від цього буде залежати і доля не тільки політичного та економічного, а й культурного відродження України [27].

Аналіз російськомовних Інтернет-ресурсів колишніх радянських республік Середньої Азії дає підстави стверджувати, що в експертному середовищі існує як позитивна, так і негативна оціночна конотація подій осені 2013 р. – зими 2014 р. в Україні. Переважна більшість експертів, по-перше, підтримує європейський вибір України; по-друге, Україну поважає за її бажання власного вибору, за право самим вирішувати свою долю, жити за власними нормами; по-третє поділяє прагнення позбутися тиску Російської Федерації, розірвати усі зв'язки (насамперед, відрив України від «руського мира»); по-четверте, події в Україні були

застереженням і пересторогою для офіційної влади середньо-азіатських республік. Разом з тим, експерти вказують на масовану пропагандистську кампанію з боку російської влади через ЗМК колишніх радянських республік Середньої Азії, обмеження доступу інформації для пересічних громадян та необ'єктивне висвітлення подій в Україні.

У прогнозах майбутнього України домінують два погляди: 1) утвердження європейської демократичної держави та 2) розкол України, втрата її територій. Наголошувалося на викликах у безпековій сфері та інформаційній політиці.

1. Сатпаев Досым. Год невыученных уроков. 30.12.2016 / Досым Сатпаев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://forbes.kz/process/expertise/god_nevuyuchennyih_urokov

2. Абдулло Рашид Г. Украина после Евромайдана. 15.08.2014 / Рашид Г. Абдулло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.tj/ru/node/193322>

3. Мамадазимо Абдугани. От Астаны до Душанбе через Брюссель и Форталезу. 02.08.2014 / Абдугани Мамадазимо [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://asiaplus.tj/ru/news/tajikistan/politics/20140802/ot-astany-do-dushanbe-cherez-bryussel-i-fortalezu>

4. Freedom House отнес Таджикистан к странам с несвободными СМИ. 01.05.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.asiaplus.tj/ru/news/tajikistan/society/20170501/freedom-house-otnes-tadzhikistan-k-stranam-nesvobodnimi-smi>

5. Таджикистан расположился рядом с Россией в рейтинге свободы прессы. 26.04.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://asiaplus.tj/ru/news/tajikistan/society/20170426/tadzhikistan-raspolozhilsya-ryadom-s-rossiei-v-reitinge-svobodni-pressi>

6. Freedom House: В Узбекистане и Казахстане нетсвободы Интернета. 29.10.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nansmit.tj/freedom-house-v-uzbekistane-i-kazahstane-net-svobodyi-interneta/>

7. Туркменистан. Молчание о Майдане. 24.02.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stanradar.com/news/full/8047-turkmenistan-molchanie-o-majdane.html>

8. Русская Средняя Азия: фантомная боль империи или реальность? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politrussia.com/world/russkaya-srednyaya-aziya-443/>

9. Урбанская Т. Казахский политолог: «В Украине решается судьба не только ее самой, но и всего постсоветского мира». 26.11.2014 / Т. Урбанская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unian.net/politics/1014258-kazahskiy-politolog-v-ukraine-reshaetsya-sudba-ne-tolko-ee-samoy-no-i-vsego-postsovetskogo-mira.html>

10. Сегодня Киев, а завтра Бишкек? 04.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8238-segodnja-kiev-a-zavtra-bishkek.html>

11. Саркорова Анора. Кризис на Украине: реакция стран Центральной Азии. 06.08.2014 / Анора Саркорова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bbc.com/russian/international/2014/08/140806_ukraine_crisis_central_asia_reaction

12. Назарбаев встретился с главами аккредитованных в Казахстане дипмиссий. 17.02.2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.kt.kz/rus/politics/nazarbaev_vstretilsja_s_glavami_akkreditovannih_v_kazahstane_dipmissij_1153599812.html

13. Жусупжан Жаныл. Крым – это предупреждение Центральной Азии? / Жаныл Жусупжан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gezitter.org/politic/28457_kryim_eto_preduprejdienie_tsentralnoy_azii/

14. Узбекистан выступил с жестким заявлением по ситуации на Украине и крымскому вопросу. 25.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/news.php?id=21985>

15. Позиция Республики Узбекистан по ситуации в Украине и Крымскому вопросу. 24.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://uza.uz/ru/politics/pozitsiya-respubliki-uzbekistan-po-situatsii-v-ukraine-i-krymskomu-voprosu-24.03.2014-27777?sphrase_id=1795135

16. МИД Кыргызстана: Результаты референдума в Крыму – волеизъявление большинства населения полуострова. 20.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/news/21970>

17. Министерство иностранных дел Кыргызстана заявило, что не считает В. Януковича легитимным президентом Украины. 11.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/news/21932>

18. Туркменистан. Молчание о Майдане. 24.02.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8047-turkmenistan-molchanie-o-majdane.html>

19. Асылхан Мамашулы. Казахстанские официальные СМИ о Майдане. 29.01.2014 / Мамашулы Асылхан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rus.azattyq.org/a/maidan-v-kazahstanskikh-smi/25246173.html>

20. Сейдахметова Ботагоз. Интернет-майдан: казахстанские блогеры скрестили шпаги в виртуальной битве умов / Ботагоз Сейдахметова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.np.kz/world/14561->

internetmajdan_kazakhstanskie_blogery_skrestili_shpagi_v_virtualnojj_bitve_umov.html

21. Узбекистан надеется на отказ от силового варианта в развитии событий на Украине. 04.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/news/21905>

22. Узбекистан: Многие жители Ташкента не покупают «фашистский» шоколад из Украины. 07.09.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fergananews.com/articles/8238>

23. Ситуация в Украине визвала полемику в Кыргызстане. 24.02.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8033-situatsija-v-ukraine-vyzvala-polemiku-v-kyrgyzstane.html>

24. Кыргызстан как лаборатория революций. 24.02.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8028-kyrgyzstan-kak-laboratorija-revoljutsij.html>

25. Смена власти в Украине и ее возможное влияние на Казахстан. 26.02.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8116-smena-vlasti-v-ukraine-i-ee-vozmozhnoe-vlijanie-na-kazahstan.html>

26. В Таджикистане не допускать повторения украинских событий, если политики не допускать грубых ошибок. 03.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8214-v-tadzhikistane-ne-dopustjat-povtoreniya-ukrainskih-sobytij-esli-politiki-ne-dopustjat-grubyh-oshibok.html>

27. В Украине миновал первый, но не самый трудный этап кризиса – лидер социал-демократов Таджикистана. 24.02.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8039-v-ukraine-minoval-pervyj-no-ne-samuj-trudnyj-etap-krizisa-lider-sotsial-demokratov-tadzhikistana.html>

28. События на Украине породили цунами дезинформации, лавинная часть которой распространяется через социальные сети и блоги 24.04.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.kt.kz/rus/society/sobitija_na_ukraine_porodili_cunami_dezinformacii_ljvinaja_chastj_kotoroj_raspr_ostranjaetsja_cherez_socialjnie_seti_i_blogi_1153587907.html

29. Синдром евромайдана в Кыргызстане? Это маловероятно! 27.02.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stanradar.com/news/full/8146-sindrom-evromajdana-v-kyrgyzstane-eto-maloverojatno.html>

30. Сейдахметова Ботагоз. Второй Евроукраинский майдан? / Сейдахметова Ботагоз [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.np.kz/world/14540-vtorojj_evroukrainskijj_majdan.html